

УДК 358:343.37

DOI: 10.18524/2413-9998.2022.3(52).275786

А. П. Дикий,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»
вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, 10005, Україна
e-mail: dyolena@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5819-0236>

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ ЯК СИМПТОМ ПРОЯВУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Демократичний режим держави виступає гарантом економічної безпеки, але проблемою на шляху становлення досконалого індексу демократії виступають авторитарні та тоталітарні політичні режими. У даній статті проведено дослідження щодо визначення кількісного відображення стану демократії на прикладі 167 різних країн Європейського Союзу, а також проведений аналіз даного індексу в Україні. Відповідно до методології оцінки рівня демократії варто виокремити наступні політичні режими: повна демократія, недосконала демократія, країни з перехідним (гібридним) режимом та авторитарний режим. Результатом дослідження індексу демократії країн Європейського Союзу є те, що значній меншості країн властивий режим повноцінної демократії, тоді як більшості країнам властива неповноцінна демократія. Аналізуючи ситуацію в Україні варто зазначити, що індекс демократії є доволі нестабільним, адже методи правління кардинально змінюються разом зі змінням очільника держави.

Ключові слова: індекс демократії, країни Європейського Союзу, Україна, політичні режими, повна демократія, недосконала демократія, гібридний режим, авторитарний режим.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання прояву економічної злочинності та проблеми гарантування економічної безпеки держави безпосередньо впливають на рівень розвитку та захищеності країни. Залежно від політичного режиму змінюється

індекс демократії держави, який забезпечує надійність у сфері економіки. Проблемаю багатьох країн є неспроможність переходу від авторитарного чи тоталітарного політичного режиму до гібридного режиму, недосконалої або повної демократії, що і є чинником низької можливості гарантування економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню наслідків економічної злочинності присвятили свої праці А. М. Бойко, Д. О. Грицишен, О. Г. Кальман, С. П. Лисак, Р. М. Марченко, Т. В. Мельничук, Б. Г. Розовський, І. В. Супрунова, проте ми вбачаємо необхідність зосередити увагу на політичних наслідках економічної злочинності.

Постановка завдання. Провести дослідження індексу демократії на основі країн Європейського Союзу та України, визначити показники, які спрямовані на кількісне відображення стану демократії, які чинники впливають та реформують політичний режим країни, розглянути наслідки, очікуються при зміні індексу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із симптомів проблеми гарантування економічної безпеки держави є формування авторитарних та тоталітарних політичних режимів. Важливий вплив на їх формування мають олігархічні структури, капітал яких зазвичай сформований нелегальним шляхом, який започаткований «Economist Intelligence Unit» від 2007 року.

В світі для оцінки рівня демократичного режиму використовується індекс демократії, на основі якого формується міжнародний рейтинг країн.

Індекс демократії – це показник, який спрямований на кількісне відображення стану демократії в групі з 167 країн [1].

При складанні класифікації враховуються 60 різних показників, згрупованих за п'яти категоріями: вибори і плюралізм, громадянські свободи, діяльність уряду, політична ангажованість населення і політична культура.

Відповідно до методології оцінки рівня демократії є наступні політичні режими [1]:

– повна демократія – країна, де громадянські свободи і основні політичні свободи не тільки поважаються, а також підкріплюються політичною культурою, що сприяє розвитку демократичних принципів. Ці народи мають діючу систему урядової влади, незалежність судової влади, чії рішення є обов'язковими до виконання, уряд, який адекватно функціонує і засоби масової інформації, які є незалежними і різноманітними. Ці країни мають лише незначні проблеми в демократичному функціонуванні. Показник даного рівня оцінюється в балах від 8 до 10;

– недосконала демократія – країни, де вибори є справедливими і вільними, але можуть виникати проблеми (наприклад, порушення свободи ЗМІ), хоча основні громадянські свободи шануються. Тим не менше, ці країни мають істотні недоліки в інших демократичних аспектах, в тому числі нерозвиненість політичної культури, низький рівень участі в політиці, і проблеми у функціонуванні системи управління. Показник індексу демократії на даному рівні коливається від 6 до 7.9;

– країни з перехідним (гібридним) режимом – країни, де регулярно існують непрямі порушення на виборах, що перешкоджають визнанню їх чесними та вільними. В цих держави часто наявний уряд, який чинить тиск на політичних опонентів, відсутня незалежна судова система, широко розповсюджена корупція, переслідування та тиск на ЗМІ, відсутнє повноцінне верховенство права, і більш виражені недоліки, ніж у неповних демократій у сферах розвитку політичної культури, низький рівень участі в політиці, і проблеми у функціонуванні системи управління (рівень демократії в межах цього рівня оцінюється від 4 до 5.9 балів);

– авторитарний режим – країни, де політичний плюралізм відсутній або вкрай обмежений. Ці країни часто базуються на абсолютній диктатурі, можуть мати деякі традиційні інститути

демократії – але мізерної значущості, порушення і утиски громадянських свобод є звичайним явищем, вибори, якщо вони проводяться – не є чесними і вільними, ЗМІ часто підпорядковані державі або контролюються організаціями, пов'язаними з правлячим режимом, судова система не є незалежною, наявна повсюдна цензура і придушення урядової критики (рівень демократії характеризується в діапазоні балів від 0 до 4) [1].

Оскільки Україна має курс до Європейського Союзу та є на шляху розвитку демократичних відносин в країні, вважаємо за доцільне розглянути Індекс демократії у Європейських країнах.

Дані таблиці 1 свідчать про те, що всі без виключення країни Європейського Союзу відносяться до режиму повної або недосконалої демократії, а індекс демократії в цих країнах перевищує 6 балів. Враховуючи характеристику показника індексу демократії, можна стверджувати, що Європейський Союз – по справжньому демократична співдружність країн, головними ознаками якої є свобода слова та вибору, високий рівень політичної культури населення, а також незаангажованість всіх галок влади.

В ході дослідження було проаналізовано індекс демократії країн Європейського Союзу (Таблиця 1), в результаті чого виявлено, що 9 країнам властивий режим повноцінної демократії, тоді як 18 країнам характерна неповноцінна демократія.

Отже, аналізуючи індекс демократії Європейських країн, варто наголосити на тому, що найвищий показник в 2021 році належить Фінляндії (9.27), Швеції (9.26), Данії (9.09) та Ірландії (9.00). Зазначені країни входять до десятки демократичних країн та посідають 3, 4, 6 та 7 місце в світовому рейтингу відповідно. Окрім того, важливим є постійне зростання показника індексу демократії у Ірландії (від 8.79 – у 2007 році до 9.00 – у 2021 році) та Фінляндії (від 9.19 – у 2007 році до 9.27 – у 2021 році), в той час як Данія (від 9.52 – у 2007 році до 9.09 – у 2021 році) та Швеція (від 9.50 – у 2007

році до 9.26 – у 2021 році) втрачають свої позиції, що зображено на рис. 1.

Таблиця 1

Індекс демократії країн Європейського Союзу 2007-2021 р.

Країни	Індекс демократії за роками та режимами									
	2021		2020		2014		2011		2007	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Австрія	8.07	ПД	8.16	ПД	8.54	ПД	8.49	ПД	8.49	ПД
Бельгія	7.51	НД	7.51	НД	7.93	НД	8.05	ПД	8.05	ПД
Болгарія	6.64	НД	6.71	НД	6.73	НД	6.78	НД	6.84	НД
Греція	7.56	НД	7.39	НД	7.45	НД	7.65	НД	7.92	НД
Данія	9.09	ПД	9.15	ПД	9.11	ПД	9.52	ПД	9.52	ПД
Естонія	7.84	НД	7.84	НД	7.74	НД	7.61	НД	7.68	НД
Ірландія	9.00	ПД	9.05	ПД	8.72	ПД	8.56	ПД	8.79	ПД
Іспанія	7.94	ПД	8.12	ПД	8.05	ПД	8.02	ПД	8.16	ПД
Італія	7.68	НД	7.74	НД	7.85	НД	7.74	НД	7.83	НД
Кіпр	7.43	НД	7.56	НД	7.40	НД	7.29	НД	7.29	НД
Латвія	7.31	НД	7.24	НД	7.48	НД	7.05	НД	7.05	НД
Литва	7.18	НД	7.13	НД	7.54	НД	7.24	НД	7.24	НД
Люксембург	8.68	ПД	8.68	ПД	8.88	ПД	8.88	ПД	8.88	ПД
Мальта	7.57	НД	7.68	НД	8.39	ПД	8.28	ПД	8.28	ПД
Нідерланди	8.88	ПД	8.96	ПД	8.92	ПД	8.99	ПД	8.99	ПД
Німеччина	8.67	ПД	8.67	ПД	8.64	ПД	8.34	ПД	8.38	ПД
Польща	6.8	НД	6.85	НД	7.47	НД	7.12	НД	7.05	ПД
Португалія	7.82	НД	7.90	НД	7.79	НД	7.81	НД	8.02	ПД
Румунія	6.43	НД	6.40	НД	6.68	НД	6.54	НД	6.60	НД
Словаччина	7.03	НД	6.97	НД	7.35	НД	7.35	НД	7.35	НД
Словенія	7.54	НД	7.54	НД	7.57	НД	7.76	НД	7.69	НД
Угорщина	6.5	НД	6.56	НД	6.90	НД	7.04	НД	7.21	НД
Фінляндія	9.27	ПД	9.20	ПД	9.03	ПД	9.06	ПД	9.19	ПД
Франція	7.99	НД	7.99	НД	8.04	ПД	7.77	НД	7.77	НД
Хорватія	6.5	НД	6.50	НД	6.93	НД	6.73	НД	6.81	НД
Чехія	7.74	НД	7.67	НД	7.94	НД	8.19	ПД	8.19	ПД
Швеція	9.26	ПД	9.26	ПД	9.73	ПД	9.50	ПД	9.50	ПД

Примітки: ПД – повноцінна демократія; НД – недосконала демократія

Джерело: побудовано на основі [1].

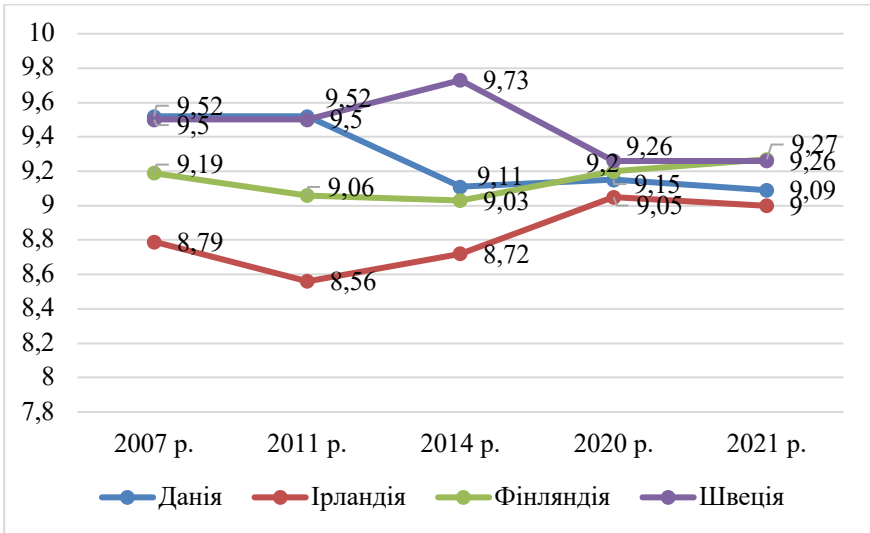

Рис. 1. Індекс демократії країн Європейського Союзу – ТОП-10 світового рейтингу

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 1.

До переліку країн з повноцінною демократією протягом 2007-2021 рр. Віднесено Австрію, Іспанію, Люксембург, Нідерланди та Німеччину. Графічне зображення індексу демократії в цих країнах проілюстровано на рис. 2.

Проаналізуємо дані країн наведених на рис. 2:

– Нідерланди: показник індексу демократії є відносно стабільним, оскільки його зниження зафіксовано на 0.11 балів у 2021 р. (8.88) відносно 2007 р. (8.99);

– Люксембург: тенденція щодо поведження індексу демократії є дещо схожою до Нідерландів. Отже, відносне відхилення показника індексу демократії становить 0.2 бали (8.68 – у 2021 р. та 8.88 – у 2007 р.);

– Німеччина: простежується хоч і не суттєве, але все ж таки зростання індексу демократії. Так, у 2007 р. Показник становив – 8.38

балів, а в 2021 р. – 8.67, що становить позитивний приріст за показником 0.29 балів.

– Австрія: індекс демократії, починаючи з 2007 р. Знизився на 0.42 бали (від 8.49 – у 2007 році до 8.07 – у 2021 році), проте варто зазначити, що в 2014 р. Максимальний показник становив 8.54, після чого почав стрімко знижуватись – 8.16 у 2020 р. та 8.07 у 2021 р.;

– Іспанія: серед країн Європейського Союзу, в яких панує повноцінна демократія, має найнижчий показник індексу демократії у 2021 р. – 7.94 бали, що на 0.22 бали нижче, ніж в 2007 році, коли індекс демократії становив 8.16 балів.

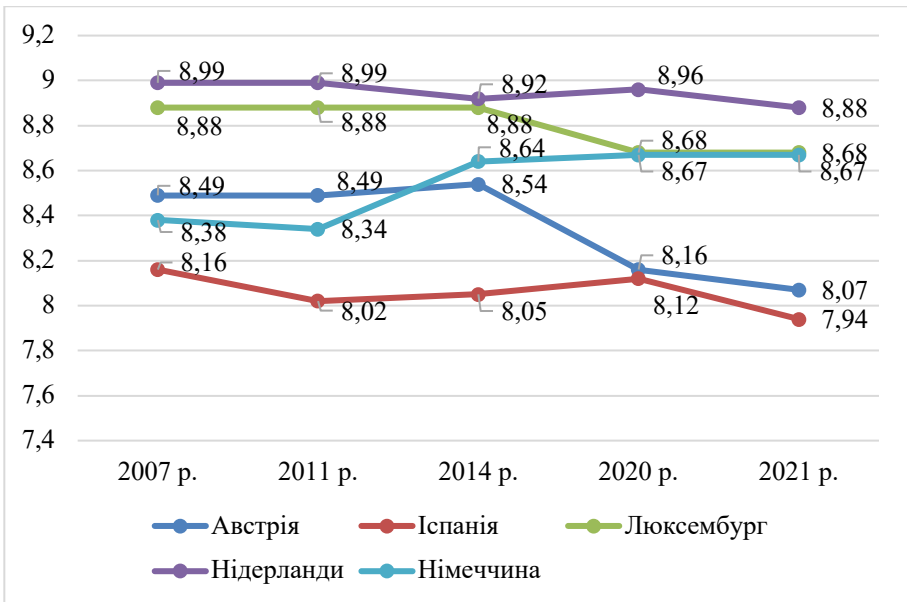

Рис. 2. Індекс країн Європейського Союзу з повноцінною демократією

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 1.

Окрім того, серед країн Європейського Союзу є країни, в яких політичний режим змінювався, починаючи з 2007 року. До цих країн віднесемо Бельгію, Мальту, Португалію, Францію та Чехію (рис. 3).

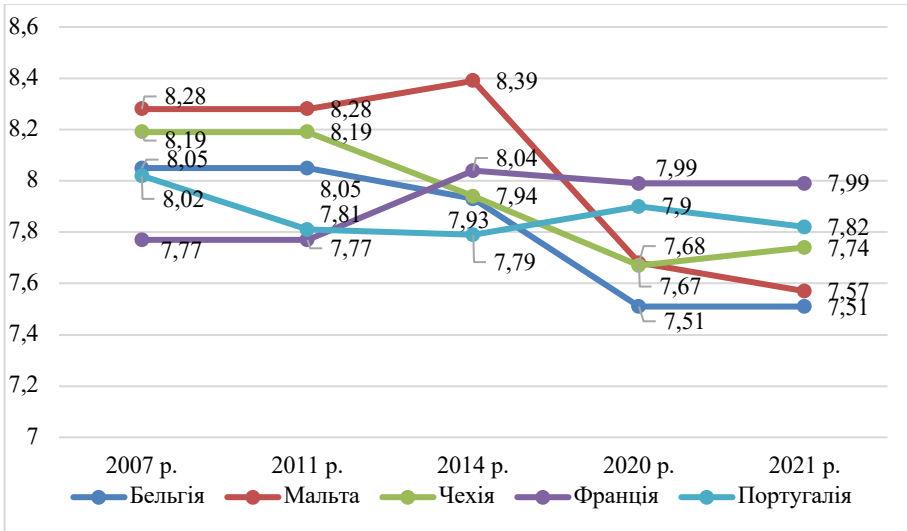

Рис. 3. Індекс демократії країн Європейського Союзу, в яких змінювався політичний режим

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 1.

Пропонуємо розглянути країни наведені на рис. 3 докладніше:

– Бельгія: перебуваючи в рейтингу серед країн з повноцінною демократією у 2007 та 2011 рр. мала індекс 8.05 балів, змінила свої позиції в 2014 р. з індексом – 7.93, перейшовши до країн з недосконалою демократією. Отже, за весь період існування рейтингу індекс демократії знизився на 0.54 бали (7.51 – у 2021 р. та 8.05 – у 2007 р.);

– Мальта: має найбільше від’ємне відхилення (0.71 бали) індексу демократії, який у 2021 р. Становив 8.28 бали та 7.57 – у 2007

р. Варто зазначити, що найвищого показника країна досягла в 2014 році – 8.39 бали, після чого відбулось поступове зниження даного показника;

– Португалія: протягом досліджуваного періоду індексу демократії був властивий то зростаючий, то спадаючий характер. Проте, в цілому, він знизився на 0.2 бали (7.82 – у 2021 р. та 8.02 – у 2007 р.);

– Франція: порівнюючи індекс демократії починаючи з 2007 року, можна відмітити і його зростання до 2014 року (8.08 бали – повноцінна демократія) відносно 2007 року, і спадання у 2020 і 2021 рр. – 7.99 бали відносно 2014 року. Зважаючи на те, що на кінець досліджуваного періоду, тобто 2021 р., індекс демократії у Франції становив 7.99 балів, то її умовно можна вважати країною з повноцінною демократією;

– Чехія: індекс демократії зазнав поступового зниження від 2014 року (в 2007 та 2011 році індекс демократії становив 8.19 балів) і на 2021 р. Становив 7.74 бали, що демонструє його спадання на 0.45 балів.

При дослідженні індексу демократії в країнах з недосконалою демократією варто зауважити, що частині країн характерний спадаючий (рис. 4) характер індексу, а частині – зростаючий (рис. 5).

Отже, дослідимо ці країни детальніше.

До країн з недосконалою демократією, яким характерна спадаюча тенденція індексу, віднесено: Болгарію (6.64 – у 2021 р. та 6.84 – у 2007 р.), Грецію (7.56 – у 2021 р. та 7.92 – у 2007 р.), Італію (7.68 – у 2021 р. та 7.83 – у 2007 р.), Литву (7.18 – у 2021 р. та 7.24 – у 2007 р.), Польщу (6.8 – у 2021 р. та 7.05 – у 2007 р.), Румунію (6.43 – у 2021 р. та 6.6 – у 2007 р.), Словаччину (7.03 – у 2021 р. та 7.35 – у 2007 р.), Словенію (7.54 – у 2021 р. та 7.69 – у 2007 р.), Угорщину (6.5 – у 2021 р. та 7.21 – у 2007 р.) та Хорватію (6.5 – у 2021 р. та 6.81 – у 2007 р.).

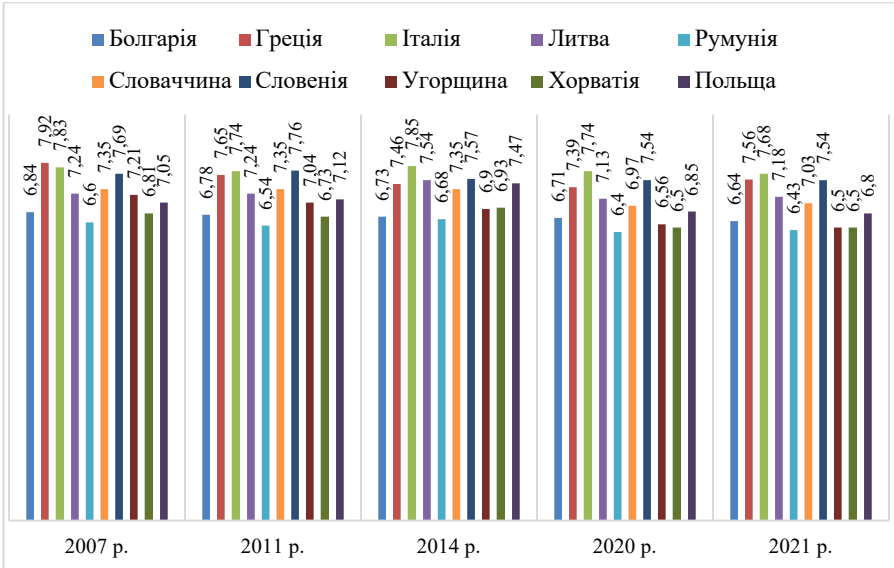

Рис. 4. Індекс країн Європейського Союзу з недосконалою демократією (тенденція до спадання)

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 1.

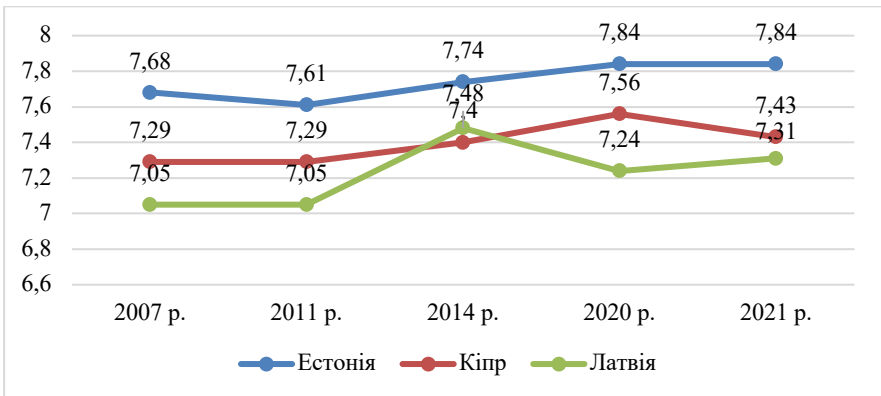

Рис. 5. Індекс країн Європейського Союзу з недосконалою демократією (тенденція до зростання)

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 1.

Зазначимо, найбільш негативний показник характерний Угорщині – відхилення “-0,71” бала, а найменшого негативного впливу зазнала Литва з показником “-0,06” бала. Окрім того, зважаючи на показник індексу демократії Румунії (6.43 бала у 2021 році), можемо зробити висновок, що серед країн з недосконалою демократією вона знаходиться до країн з перехідним режимом.

До країн з недосконалою демократією, яким характерна зростаюча тенденція індексу, віднесено: Естонію (7.84 – у 2021 р. та 7.68 – у 2007 р.), Кіпр (7,43 – у 2021 р. та 7.29 – у 2007 р.) та Латвію (7.31 – у 2021 р. та 7.05 – у 2007 р.).

Звернемо увагу на те, що найуспішнішою з вище перелічених країн з огляду на зростання індексу демократії є Латвія (позитивний приріст показника становить 0.26 бала). Окрім того, зважаючи на показник індексу демократії Естонії (7.84 бала у 2021 році), можемо зробити висновок, що серед країн з недосконалою демократією вона найвірогідніше може перейти до групи країн з досконалою демократією.

Зважаючи на радянське минуле України, вважаємо за доцільне дослідити рівень індексу демократії в пострадянських країнах з метою виявлення особливостей політичних режимів як передумови до впливу та контролю усіх сфер (Таблиця 2).

На противагу показникам Таблиці 1, дані Таблиці 2 демонструють кардинально іншу ситуацію, зокрема:

– з переліку пострадянських країн найуспішнішими можна назвати Естонію з індексом демократії 7.84 бали у 2021 році, Литву з індексом демократії 7.18 балів у 2021 році та Латвію з індексом 7.31 бали в 2021 році (рис. 6).

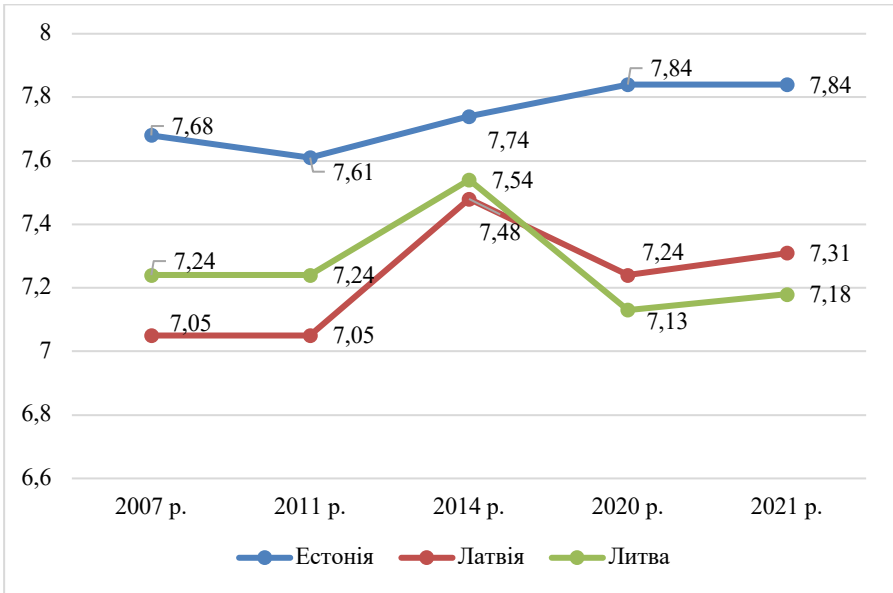

Рис. 6. Індекс демократії країн пострадянського простору, які набули членства Європейського Союзу

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 2.

Можна стверджувати, що в цих країнах суспільство з часів виходу з Радянського Союзу пройшло повний процес трансформації, свідченням чого є показник індексу демократії, а також приналежність до Європейського Союзу. Останній аргумент може бути також непрямим свідченням рівня розвитку економічних відносин, а також стану економічної безпеки країни.

Ще до однієї групи країн пострадянського простору доцільно віднести Вірменію, Грузію, Молдову та Україну (рис. 7).

Всі ці країни об'єднує два факти: по-перше, всі вони фактично знаходяться в перехідному режимі (Вірменія, Грузія Україна) або в режимі недосконалої демократії (Молдова) з індексом демократії 5.12-6.1 (дані за 2021 р.); по-друге, історія незалежного

державотворення пов'язана зі збройними конфліктами (Вірменія – Нагірний Карабах; Грузія – Південна Осетія та Абхазія; Молдова – Придністров'я; Україна – Крим та частина Донецької та Луганської областей з подальшим повномасштабним вторгненням 24.02.2022 року).

Таблиця 2

**Індекс демократії країн пострадянського простору
2007-2021 р.**

Країни	Індекс демократії за роками та режими									
	2021		2020		2014		2011		2007	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Азербайджан	2.68	АР	2.68	АР	2.83	АР	3.15	АР	3.15	АР
білорусь	2.41	АР	2.59	АР	3.69	АР	3.16	АР	3,34	АР
Вірменія	5.49	ПР	5.35	ПР	4.13	ПР	4.09	ПР	4.09	ПР
Грузія	5.12	ПР	5.31	ПР	5.82	ПР	4.74	ПР	4.59	ПР
Естонія	7.84	НД	7.84	НД	7.74	НД	7.61	НД	7.68	НД
Казахстан	3.08	АР	3.14	АР _м	3.17	АР	3.24	АР	3.3	АР
Киргизстан	3.62	АР	4.21	ПР	5.24	ПР	4.34	ПР	4.31	ПР
Латвія	7.31	НД	7.24	НД	7.48	НД	7.05	НД	7.05	НД
Литва	7.18	НД	7.13	НД	7.54	НД	7.24	НД	7.24	НД
Молдова	6.1	НД	5.78	ПР	6.32	НД	6.33	НД	6.33	НД
росія	3.24	АР	3.31	АР	3.39	АР	3.92	АР	4.26	ПР
Таджикистан	1.94	АР	1.94	АР	2.37	АР	2.51	АР	2.51	АР
Туркменістан	1.66	АР	1.72	АР	1.83	АР	1.72	АР	1.72	АР
Узбекистан	2.12	АР	2.12	АР	2.45	АР	1.74	АР	1.74	АР
Україна	5.57	ПР	5.81	ПР	5.42	ПР	5.94	ПР	6,30	НД

Примітки: ПД – повноцінна демократія; НД – недосконала демократія; АР – авторитарний режим; ПР – перехідний режим.

Джерело: побудовано на основі [1].

Це свідчить про те, що з боку країн-сусідів ведеться боротьба щодо протидії розвитку демократичних інститутів у суспільстві, а також за володіння економічно привабливими територіями. Проте, не зважаючи ні на що, Вірменії та Грузії вдається покращувати показник індексу демократії, зокрема: Вірменії – на 1.4 бали (4.09

бали в 2007 році та 5.49 балів в 2021 році); Грузії – на 0,53 бали (4.59 бали в 2007 році та 5.12 балів в 2021 році). Що стосується Молдови, то індекс демократії несуттєво знизився на 0.23 бали (6.33 бали в 2007 році та 6.1 балів в 2021 році), проте вдалось утриматись в режимі недосконалої демократії. Індекс демократії в Україні з 2007 до 2021 року знизився на 0.73 бали (6.3 бали в 2007 році та 5.57 балів в 2021 році). Детальніше ситуація щодо показника індексу демократії в Україні буде описана нижче.

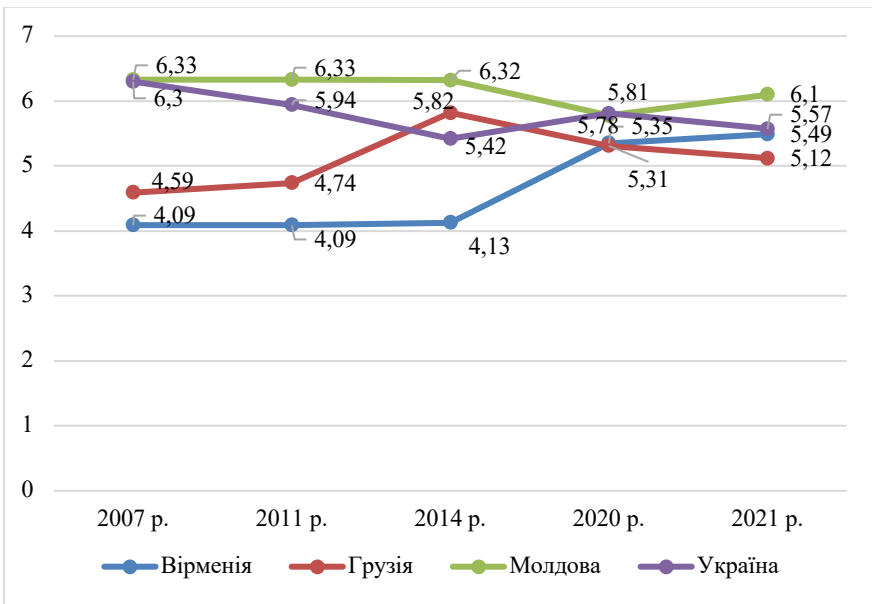

Рис. 7. Індекс демократії країн пострадянського простору з перехідним режимом демократії та недосконалою демократією

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 2.

Зрештою до третьої групи країн з радянським минулим, зважаючи на показник індексу демократії, віднесемо Азербайджан, білорусь, Казахстан; Киргизстан, росія, Таджикистан, Туркменістан,

Узбекистан (рис. 8). Показник індексу демократії в цих країнах не перевищує 3.62 бали (дані за 2021 р.).

Аналізуючи дані досліджуваного періоду з 2007 по 2021 рік (а саме до вибірки потрапив 2007 р., 2011 р., 2014 р., 2020 р. та 2021 р.), індекс демократії у вище перелічених країнах лише знизився, зокрема: в Азербайджані – на 0.47 бала, в Білорусі – на 0.91 бала, в Казахстані – на 0.22 бала, в Киргизстані – на 0.69 бала, в Росії – на 1.02 бала, в Таджикистані – на 0.57 бала, в Туркменістані – на 0.06 бала, в Узбекистані – виріс на 0.38 бала. Як бачимо, окрім того, що про формування нормального, демократичного, цивілізованого суспільства не йдеться, ситуація погіршується в принципі. Окрім того, показовим є те, що найгіршою є ситуація в Росії та Білорусії. Відтак можна говорити, що в цих країнах всі сфери життя суспільства є підконтрольні президенту, а думка населення з будь-якого питання автоматично придушується силовими методами.

Аналізуючи ситуацію щодо України, можна говорити про наступне: індекс демократії з 2007 по 2021 роки знизився на 0.73 бали (6.3 бали у 2007 році, 5.57 балів у 2021 році), перемістивши країну з режиму недосконалої демократії до перехідного режиму. Відтак, найвищим цей показник був у 2007 році та становив 6.3 бали за часів президентства В. Ющенка. Такий рівень індексу демократії сформувався в результаті Помаранчевої революції, внаслідок чого де-факто суспільство усвідомило, що може впливати на політичну ситуацію в країні. Після приходу В. Януковича на пост президента, ситуація почала погіршуватися, враховуючи його проросійські настрої та методи управління державою, а отже логічним є те, що за часів саме його правління індекс демократії знизився майже на 2 бали, що є досить суттєвим. Причиною різкого зниження індексу демократії в цей період можна назвати повне підпорядкування всіх гілок влади президентові та бажання контролювати, фільтрувати їх та впливати на всі

процеси, які відбуваються в країні, про що свідчать наступні факти:

1) створення “нової коаліції” із залученням депутатів-“перебіжчиків”. Ця схема отримала в медіасфері назву “коаліція тушок” [2, с. 123]. “Новостворена коаліція в перші години свого існування радикально змінила виконавчу владу в країні” [2, с. 126], в результаті чого уряд Ю. Тимошенко відправили у відставку, а новим Головою Уряду став М. Азаров.

2) новостворений Кабінет Міністрів уособлював компроміс між різними групами впливу всередині донецького та луганського кланів, а також їхніми партнерами по коаліції. Ключові методи призначення високопосадовців наведено в Таблиці 3.

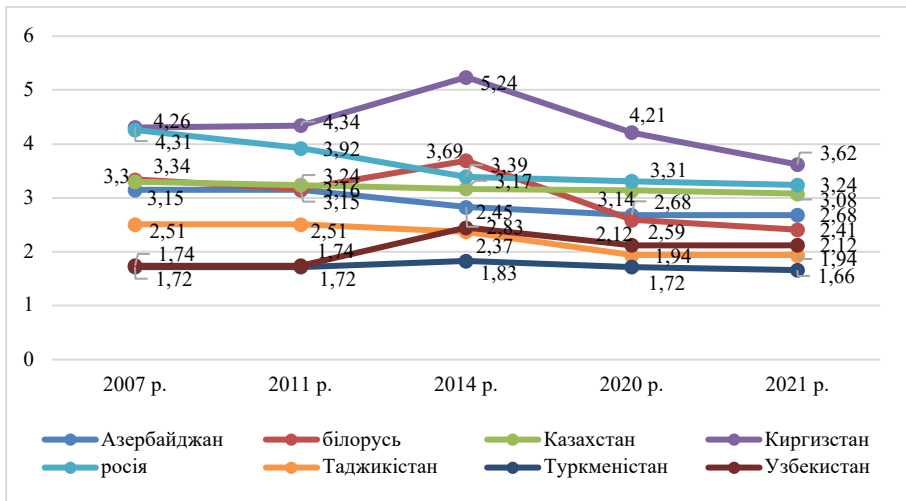

Рис. 8. Індекс демократії країн пострадянського простору з авторитарним політичним режимом

Джерело: побудовано на основі даних таблиці 2.

Таблиця 3

**Склад уряду та вищих керівних посад в Україні
за правління В. Януковича**

№ п/п	Політик	Посада	Характеристика зв'язків з правлячою верхівкою
1	2	3	4
1	<i>А. Клюєв</i>	Перший Віцепрем'єр-міністр	один із ключових комунікаторів Партії регіонів та ключових архітекторів парламентської коаліції
2	<i>В. Семиноженко</i>	Віцепрем'єр-міністр з гуманітарних питань	займав посаду очільника Партії Регіонів, яку отримав у спадок від М. Азарова
3	<i>В. Сівкович</i>	Віцепрем'єр-міністр з питань силових структур	колишній співробітник КДБ та СБУ, якого неодноразово пов'язували з А. Клюєвим
4	<i>В. Слаута</i>	Віцепрем'єр-міністр з питань аграрної політики	багаторічний заступник В. Януковича в Донецькій обласній державній адміністрації
5	<i>С. Тігішко</i>	Віцепрем'єр-міністр з економічних питань	призначення мало чисто політичний мотив, тобто з'явився політик в образі реформатора
6	<i>В. Тихонов</i>	Віцепрем'єр-міністр з регіональної політики	організатор сепаратистського з'їзду у Северодонецьку в 2004 р.
7	<i>Б. Колесніков</i>	Віцепрем'єр-міністр з питань інфраструктури (з опікою до підготовки до Євро 2012, екологією, Антимонопольним комітетом та Фондом державного майна)	близькі до оточенні найбагатшої людини України Р. Ахметова
8	<i>Д. Колесніков</i>	Міністр промислової політики	
9	<i>Р. Сафіуллін</i>	Міністр молоді та спорту	
10	<i>Ф. Ярошенко</i>	Міністр фінансів	в минулому – колега М. Азарова

			в Державній податковій адміністрації України наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр.
11	<i>З. Митник</i>	Міністр охорони здоров'я	особисто рекомендований Головою уряду, що було дуже несподівано для політичного істеблїшменту
12	<i>Н. Шуфрїч</i>	Міністр з надзвичайних ситуацій	мав тїсний зв'язок з братами Ключевими та активно конфліктував з їхніми опонентами
13	<i>Ю. Яценко</i>	Міністр вугільної промисловості	працював разом з А. Ключевим в Донецькій обласній раді та обласній державній адміністрації
14	<i>Ю. Бойко</i>	Міністр палива та енергетики	близький друг та кум Д. Фїрташа (з його іменем пов'язують велику кількість високопосадовцїв режиму Януковича)
15	<i>О. Лавринович</i>	Міністр юстиції	близька людина до В. Януковича, претендував на посаду голови Адміністрації Президента України
16	<i>М. Присяжнюк</i>	Міністр аграрної політики та продовольства	бїзнес-партнер та кум В. Януковича
17	<i>М. Кулиняк</i>	Міністр культури та туризму	близький знайомий особистого "завгоспа" В. Януковича"
18	<i>В. Бойко</i>	Міністр охорони навколишнього природного середовища	Квота для однопартїйцїв В. Литвина (дало змогу контролювати видачу ліцензїй на розробку природних надр)
19	<i>К. Єфїменко</i>	Міністр транспорту та зв'язку	близька людина олігарха В. Хмельницького, якого вважали спонсором "Литвинївцїв"
20	<i>В. Надрага</i>	Міністр праці та соціальної політики	пов'язаний з Д. Фїрташем та Ю. Бойком спільною роботою у Федерації роботодавцїв України
21	<i>В. Цушко</i>	Міністр економіки	близька до регіоналїв людина
22	<i>Д. Табачник</i>	Міністр освіти і науки	Призначення було пролобїйовано особисто президентом з метою здїйснення впливу всередині
23	<i>М. Єжель</i>	Міністр оборони	

			країни
24	<i>К. Грищенко</i>	Міністр закордонних справ	Мав підтримку в кремлі, пов'язаний з групою Львовчкін-Фірташ
25	<i>В. Яцуба</i>	Міністр регіонального розвитку та будівництва	Досвід роботи в уряді В. Януковича
26	<i>О. Попов</i>	Міністр житлово-комунального господарства	
27	<i>І. Калетнік</i>	Голова Державної митної служби	син відомого вінницького "регіонала" Г. Калетніка

Джерело: побудовано на основі [2].

Аналізуючи інформацію, зазначену в Таблиці 3, можемо зробити наступні висновки щодо призначення чиновників на керівні посади в Кабінеті міністрів України за часів режиму В. Януковича, зокрема: призначення на посади мало явні ознаки недотримання норм законів та високим рівнем корумпованості; очевидний зв'язок з відомими олігархами.

Той факт, що на високі посади призначались особи, так чи інакше близькі до оточення В. Януковича, вказує на те, що всі сфери суспільного життя країни мали бути під прямим впливом президента, що вказує на бажання недопущення демократичного розвитку суспільства, розвиток економічної злочинності в державі, що загрожує економічній безпеці як складової національної безпеки держави.

3) реформування системи судочинства через створення робочої групи з метою проведення суддівської реформи у складі 26 суддів, 15 представників вищих юридичних навчальних закладів, 5 народних депутатів та 5 представників юридичних громадських

організацій на чолі з Міністром юстиції О. Лавриновичем [2, с. 134-135].

Зрозуміло, що члени робочої групи не мали ніякого важеля впливу і були залучені до цього процесу з метою легалізації судової реформи.

Революція Гідності знову ж таки дала поштовх до розвитку демократичних процесів в країні, хоча варто зазначити, що цей процес є нестійким через посилення напружених відносин з росією.

Висновки і перспективи. Метою даної статті було інформування про ситуацію із демократичним режимом у країнах Європи та в Україні, а саме індексу демократії, який є чинником гарантування економічної безпеки. У даній статті звернено увагу на чинники створення демократичного простору, які впливають на розвиток економічних відносин та стан економічної безпеки країн, що є актуальним. Отримані результати розкривають питання тенденції до зниження чи підвищення індексу демократії, а також причини даного руху. Практична цінність визначається у результатах дослідження, за допомогою яких можна проаналізувати наслідки спаду, або ж навпаки збільшення, показників індексу демократії, яким чином відбувається вплив політичного режиму, та які зміни у суспільстві та житті держави тягне за собою. Відповідно до висновків виведених з дослідження на прикладі країн Європейського Союзу та України, також надається можливість до створення та впровадження нових методів вдосконалення індексу демократії, переходячи на рівень вище (від авторитарно режиму до повної демократії), що забезпечить зниження прояву економічної злочинності та проблем гарантування економічної безпеки держави.

Список використаної літератури

1. Газета ‘The Economist’. URL: <https://www.economist.com>.
2. Денисенко В. І. Формування та функціонування в Україні політичного режиму Віктора Януковича (2010-2014 рр.) : монографія. Вид. 2-ге. Запоріжжя : Видавничий дім “Гельветика”. 2021. 896 с.
3. Грицишен Д. О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2020. 300 с.
4. Грицишен Д. О. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. Харків.* 2020. № 4. С. 53–65.
5. Грицишен Д. О. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. Харків.* 2020. № 3. С. 82–96.
6. Грицишен Д. О., Ничипоренко Р. В. Теоретичні основи питання запобігання злочинам в сфері економічної діяльності в Україні. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (11-15 травня 2020 року). Житомир : «Житомирська політехніка», 2020. С. 862.

Стаття надійшла 27.10.2022 р.

Anatolii Dykyi,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of National Security,
Public Management and Administration,
State University «Zhytomyr Polytechnic»
103, Chudnivska St., Zhytomyr, 10005, Ukraine
e-mail: dyolena@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5819-0236>

POLITICAL REGIME AS A SYMPTOM OF ECONOMIC CRIME AND THE PROBLEM OF ENSURING ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

The democratic regime of the state acts as a guarantor of economic security, but authoritarian and totalitarian political regimes are a problem on the way to the formation of a perfect index of democracy. In this article, a study was conducted to determine the quantitative reflection of the state of democracy on the example of

167 different countries of the European Union, as well as an analysis of this index in Ukraine. According to the methodology for assessing the level of democracy, the following political regimes should be distinguished: full democracy, imperfect democracy, countries with a transitional (hybrid) regime, and an authoritarian regime. The result of the study of the democracy index of the countries of the European Union is that a significant minority of countries have a regime of full-fledged democracy, while the majority of countries have an incomplete democracy. Analyzing the situation in Ukraine, it is worth noting that the democracy index is quite unstable, because the methods of governance change radically with the change of the head of state. The purpose of this article is to inform about the situation with the democratic regime in European countries and in Ukraine, namely the democracy index, which is a factor in guaranteeing economic security. This article draws attention to the factors of creating a democratic space that affect the development of economic relations and the state of economic security of countries, which is relevant. The obtained results reveal the question of the tendency to decrease or increase the index of democracy, as well as the reasons for this movement. The practical value is determined in the results of the study, which can be used to analyze the consequences of the decline, or on the contrary, the increase, of the indicators of the democracy index, how the influence of the political regime occurs, and what changes in society and the life of the state it entails. According to the conclusions drawn from the research on the example of the countries of the European Union and Ukraine, it is also possible to create and implement new methods of improving the democracy index, moving to a higher level (from an authoritarian regime to full democracy), which will ensure a decrease in the manifestation of economic crime and problems of guaranteeing economic state security.

Key words: democracy index, European Union countries, Ukraine, political regimes, full democracy, imperfect democracy, hybrid regime, authoritarian regime.

References

1. Gazeta "The Economist" [*The Economist* newspaper]. URL: <https://www.economist.com>. [in Ukrainian]
2. Denysenko, V. I. (2021) *Formuvannja ta funkcionuvannja v Ukrai'ni politychnogo rezhymu Viktora Janukovycha (2010-2014 rr.)*. [Formation and functioning of Viktor Yanukovich's political regime in Ukraine (2010-2014)]. Zaporizhzhia: Helvetica. [in Ukrainian]
3. Grycyszen, D. O. (2020) *Derzhavna polityka v sferi zapobigannja ta protydii' ekonomichnij zlochynnosti* [State policy in the field of prevention and counteraction of economic crime: monograph]. Zhytomyr: ZhDTU. [in Ukrainian]
4. Grycyszen, D.O. (2020) *Ocinka doviry stejkholderiv do Ukrai'ny z pozycji' zapobigannja ta protydii' ekonomichnij zlochynnosti* [Assessment of stakeholders' trust in Ukraine from the point of view of preventing and

- countering economic crime] Visnyk HNAU. Ser.: *Ekonomichni nauky – Economic sciences*, 4. Kharkiv. [in Ukrainian]
5. Grycyszen, D. O. (2020) Suchasnyj stan poshyrennja ekonomichnoi' zlochynnosti v Ukraini jak faktoru zagrozy nacional'nij bezpeci [The current state of the spread of economic crime in Ukraine as a factor of threat to national security]. Ser.: *Ekonomichni nauky – Economic sciences*, 3. Kharkiv. [in Ukrainian]
 6. Grycyszen, D. O., Nychyporenko, R. V. (2020) Teoretychni osnovy pytannja zapobigannja zlochynam v sferi ekonomichnoi' dijal'nosti v Ukraini. [Theoretical foundations of the issue of crime prevention in the sphere of economic activity in Ukraine]. Proceedings from Abstracts of the *Vseukrai'ns'ka naukovo-praktychna on-line konferencija aspirantiv, molodyh uchenyh ta studentiv, prysvjachenoj' Dnju nauky – All-Ukrainian scientific and practical online conference of graduate students, young scientists and students, dedicated to Science Day* (p. 862). Zhytomyr. [in Ukrainian]